

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бабко Т.М.,
КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної
освіти» ЗОР, м. Запоріжжя

Згідно з основними положеннями Концепції профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України активізується проблема підготовки учнівської молоді до зваженого та практично вивіреного, усвідомленого профільного та професійного самовизначення. Запровадження допрофільної підготовки й профілізація старшої школи орієнтовані на індивідуалізацію навчання та соціалізацію учнів з обов'язковим врахуванням не лише власних індивідуальних особливостей, життєвих запитів чи професійних інтересів, а й реальних потреб і тенденцій розвитку сучасного ринку праці. Вирішення зазначеного завдання в умовах освітнього середовища покладається, безумовно, на всіх педагогічних працівників навчального закладу.

Психолого-педагогічний супровід профільного навчання реалізується через профорієнтацію й передбачає застосування різних напрямів роботи: профдіагностику, профінформацію, профільний та професійний добір та відбір, профадаптацію тощо.

Профконсультація відрізняється від інших форм профорієнтаційної роботи, оскільки потребує максимальної індивідуалізації у підходах. Саме у профконсультації профільне й професійне самовизначення учнів усвідомлюється ними як індивідуальна проблема кожної конкретної людини.

Важливість профконсультування учнів підкреслюється ще з радянських часів (А.В. Білібін, А.П. Болтунов, Г.Ю. Малис, Г.Ф. Корлькова та ін.). Проте головним недоліком профорієнтаційних підходів радянського періоду вважається «акцентування суспільно-економічних цінностей, їх переваги над

інтересами людини, що обирає майбутню професію, ставлення до неї як до об'єкта педагогічної дії, а не як до самостійної особистості, яка має певні власні психологічні проблеми і потребує допомоги у їх розв'язанні» [1, с.35].

З позицій особистісно орієнтованого підходу до навчання й виховання учнів «у процесі профконсультації консультант повинен прийняти рішення про найбільш відповідний підлітку профільний напрям чи тип професії, аргументувати своє рішення й добитися ухвалення його самим учнем» [2, с.76]. Таким чином, у сучасних умовах шкільна профконсультація передбачає «надання учням систематичної допомоги протягом їх професійного самовизначення: у виборі найбільш прийнятної для них галузі трудової діяльності, професії; виробленні та корекції плану реалізації цього вибору; у його практичному здійсненні; у виявленні і розвитку якостей особистості, важливих для роботи з обраної професії» [3, с. 85]. Отже, за таким визначенням, у центрі шкільної професійної консультації перебуває особистість школяра у всій складності її психологічної структури, з індивідуальними особливостями прояву її психічних функцій, з її потребами, домаганнями, інтересами, зі сформованою (за допомогою профінформаційної роботи) профорієнтаційною позицією. В основі такої позиції має бути спрямованість зростаючої особистості на самостійне вирішення проблеми власного профільного й професійного самовизначення. Профорієнтаційна позиція характеризується усвідомленням зростаючою особистістю наявності значущої для неї проблеми профільного й професійного самовизначення, розуміння можливих шляхів і засобів її вирішення, бажанням вирішити дану проблему і активністю у її вирішенні.

У процесі профконсультації учень отримує допомогу, яка дає йому змогу уточнити свою профорієнтаційну позицію, спрямувати її на реальні для нього перспективи і найоптимальніші засоби профільного й професійного самовизначення. Здійснюється відкрите для особистості проектування її психологічної структури на різні сфери професійної діяльності з огляду на динамічні умови, як суб'єктивні (наявні і можливі

здатності особистості – її психологічну структуру, рівень і якість освіти, фізичний стан), так і об'єктивні (соціально-економічні реалії задоволення домагань особистості).

Отже, профконсультація сьогодні ґрунтується на активній пізнавальній діяльності учня, на його пізнавальних потребах, потребах у самопізнанні і на актуалізованих в учня потребах вирішення життєво важливих питань власного профільного й професійного самовизначення. Активізація ж такої суб'єктної професійно-орієнтованої діяльності учня потребує спеціальної підготовки психолога чи інших педагогічних працівників, що можуть виконувати роль профконсультанта у школі, яка базуватиметься на провідних методологічних принципах сучасної освіти.

Нові вимоги до змісту професійної діяльності педагогічних працівників сучасної загальноосвітньої школи зумовлюють необхідність підготовки в системі післядипломної освіти педагогічних працівників, які мають достатній рівень психолого-педагогічної компетентності у здійсненні профконсультаційної допомоги учням загальноосвітніх закладів. При цьому необхідно орієнтуватися на надання якісних профконсультаційних послуг на базі сучасних профільних шкіл, формуючи надійну платформу для життєвого та професійного старту молоді. У виборі цільової аудиторії профконсультант не має обмежуватися виключно старшокласниками та їх батьками, двері мають бути відкриті для всіх школярів, що бажають самовизначитись у світі професій.

Фахівець у галузі профконсультації повинен володіти цілим спектром додаткових знань з різних галузей: знати про роль і перспективи кожної професії, володіти інформацією про потреби в кадрах, зміст трудової діяльності в різних сферах, класифікувати соціально-економічний і санітарно-гігієнічний статус професій; бути обізнаним з можливими шляхами професійного навчання, з одного боку, і з вимогами, що пред'являє професія до людини, з іншого тощо.

З огляду на це, в межах участі у всеукраїнському проекті «Вибір успішної професії», нами було розроблено навчальну програму для організації курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників середніх загальноосвітніх закладів „Профконсультування в школі”, яка з червня 2011 року рекомендована Міністерством освіти, науки молоді та спорту до впровадження у навчальний процес закладів післядипломної педагогічної освіти.

Мета цього курсу полягає у підготовці педагогічних працівників середніх загальноосвітніх закладів (психологів, соціальних педагогів, класних керівників, вчителів профільних предметів) до здійснення професійної консультації учнів і їх батьків; створенні необхідних умов для отримання фахівцями основних профконсультаційних компетенцій, необхідних для роботи з учнями різних вікових категорій.

У результаті засвоєння поданого курсу слухачі мають знати особливості профконсультаційної роботи з різними освітньо-віковими групами. Крім того, оволодіння слухачами матеріалом зазначеного курсу спрямоване на вдосконалення вмінь здійснювати: діагностичне обстеження особистості з профорієнтаційною метою; запровадження всіх етапів профконсультаційної роботи; розроблення власного профконсультаційного сценарію.

Зміст навчально-тематичного плану курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників середніх загальноосвітніх закладів укладено на основі закону України „Про вищу освіту”, чинного законодавства України, Декларації прав людини, концепції Всеукраїнського проекту «Вибір успішної професії», основних положень Закону про освіту, Закону про загальну середню освіту, Концепції державної системи професійної орієнтації населення, Концепції профорієнтації учнівської молоді, Концепції профільного навчання в старшій школі.

Навчальна програма курсу „Профконсультування в школі” визначає структуру, перелік і обсяг навчальних заходів підвищення кваліфікації

педагогічних працівників середніх загальноосвітніх закладів за очною, заочною та дистанційною формами навчання.

Навчальний план передбачає різний термін проходження курсів: два (78 навчальних годин) і три (116 навчальних годин) тижні підготовки. Навчальний план курсу складається з трьох модулів: соціально-гуманітарного; фундаментального та фахового; контрольно-діагностичного.

Соціально-гуманітарний модуль включає навчальні теми, зміст яких спрямований на розкриття методологічних основ професійної орієнтації в школі з точки зору сучасної філософії освіти, визначення нормативної бази профконсультаційної діяльності педагогічних працівників. Під час вивчення цього модулю розглядаються історичні шляхи розвитку профорієнтації в різних країнах, аналізуються психологічні причини її виникнення, визначається її роль та значення в культурному та соціальному контекстах.

Фундаментальний та фаховий модулі поданого курсу містять навчальні теми, зміст яких спрямований на психолого-педагогічну підготовку слухачів до профорієнтаційної та профконсультаційної діяльності, проектування змісту шкільної профконсультації; отримання додаткових знань і умінь щодо здійснення профорієнтації школярів у навчально-виховному процесі.

У межах науково-теоретичної підготовки слухачі ознайомлюються з провідними концепціями й теоріями профконсультування; усвідомлюють мету, основні завдання й головні функції профконсультування як складової профорієнтаційної роботи з учнями; визначають шляхи врахування гендерних відмінностей у проектуванні профконсультаційної роботи. Під час вивчення цього розділу програми слухачами усвідомлюються кваліфікаційні вимоги до фахівців, що займаються профконсультуванням; визначаються сутність і специфіка психолого-педагогічної компетентності профконсультанта; розглядаються особливості організації його роботи в школі. При цьому обов'язково наголошується на критеріях аналізу

ефективності й результативності здійснення як профорієнтаційного процесу в цілому, так і специфіки оцінювання профконсультаційної роботи зокрема.

Під час реалізації методичної підготовки слухачі знайомляться з провідними методами сучасної професійно-орієнтованої психодіагностики та правилами організації психодіагностичного обстеження особистості з профконсультаційною метою. За допомогою інтерактивних та інноваційних методів і форм роботи педагогічні працівники оволодівають методикою проведення профконсультації учнів, батьків; усвідомлюють специфіку профорієнтаційної допомоги різним освітньо-віковими групам (профконсультування учнів основної та старшої профільної школи, сім'ї, педагогічних працівників). Особлива увага звертається на засвоєння слухачами сучасних технологій профконсультаційної роботи, що включають активізуючі профконсультаційні індивідуальні та групові методики, комунікативні техніки, технології розвивального профконсультційного спілкування, тренінгові технології тощо. Під час вивчення цього розділу програми розглядаються особливості психолого-педагогічного простору самовизначення дітей з особливими освітніми потребами.

Завершується вивчення цього курсу контрольно-діагностичним модулем, під час якого здійснюється експертне оцінювання рівня готовності педагогічних працівників, що оволодівали навчальною програмою представленого курсу, до виконання різних видів профконсультаційної діяльності.

При цьому до критеріїв оцінки результативності оволодіння програмою запропонованого курсу ми відносимо: засвоєння слухачами змісту навчального матеріалу; сформованість у них практичних навичок щодо реалізації профконсультування в умовах середньої загальноосвітньої школи; розроблення педагогічними працівниками власного профконсультаційного сценарію чи проекту.

Отже, узагальнюючи все зазначене вище можна наголосити, що запропонована нами навчальна програма курсу підвищення кваліфікації

педагогічних працівників середніх загальноосвітніх закладів „Профконсультування в школі” спрямована на підвищення професійної компетентності вчителя, психолога, соціального педагога, класного керівника щодо здійснення професійної консультації учнів та їх батьків, а також сприяє розв’язанню психологічних проблем зростаючої особистості школярів, актуалізованих у зв’язку з їх профільним і професійним самовизначенням.

Література

1. Вітковська О. І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації: монографія. — К.: Науковий світ, 2001. — 91 с.
2. Гейжан Н.Ф. Теория и практика профессиональной консультации. — М., 1991. — 155 с.
3. Гончарова Н.О. Основи професійної орієнтації : навч. Посібник. / За ред. В.Ф.Моргуна. — К. : Вид. дім «Слово», 2010. — 168 с.